

Јелена Лопичић Јанчић

*Факултет за међународну политику и безбедност,
Универзитет Унион – Никола Тесла, Београд*

**КОНЗУЛАТ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ
У ПРИШТИНИ 1889-1912. ГОДИНЕ**

Сажетак

Овај чланак обрађује оснивање и рад Конзулата Краљевине Србије у Приштини од 1889-1912. године После Берлинског конгреса, од 1878. године када је Србија и званично међународно правно призната као независна држава, могла је да отвара своја дипломатско-конзуларна представништва у иностранству. Србија је своју спољну политику усмерила на ослобађање Косова и Метохије и Македоније који су били преко четири века окупирани од стране Турске. Присуство званичне Србије било је углавном сведено на културно-просветни рад као и кроз помоћ Српској православној цркви. Над српским становништвом су свакодневно вршени масовни тешки злочини и пљачке имовине од стране Албанаца уз подршку Турске. Бројне дипломатске интервенције Србије код Турске у Цариграду као и код тадашњих великих сила Русије, Аустрије, Француске, Енглеске и Италије само су делимично успевале, али масовни злочини Албанаца на Косову и Метохији уз подршку турских власти наставили су се све до 1912. године када је Турска коначно протерана из Косова и Метохије, Македоније, Црне Горе и највећег дела Грчке. За сво време постојања у трајању од 23 године Конзулат Србије у Приштини је послао Министарству иностраних дела у Београду на хиљаде извештаја, телеграма и другог писаног

материјала о читавај политичкој, културно-просветној и верској ситуацији на Косову и Метохији.

Кључне речи: Конзулат Србије у Приштини, Косово и Метохија, злочини Албанаца над Србима на Косову и Метохији, убиство вице конзула Луке Маринковића

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Са Првим српским устанком 1804. године настала је борба српског народа за ослобођење од вековног турског ропства која ће трајати током читавог XIX века све до 1918.г. када Краљевина Србија улази у састав Краљевине СХС.

Значајно је нагласити да је устаничка Србија за време Првог српског устанка у периоду 1804-1813. године постојала као савремена држава јер је имала све прерогативе савремене државе. Имала је своју територију која је била ослобођена од турске власти у којој су у потпуности функционисали устанички српски органи власти.¹

У овом временском периоду Србија, као вазална држава, још увек није могла да отвара своја дипломатско-конзуларна представништва у иностранству. Једини изузетак је било Српско дипломатско представништво под називом Српска књажевска Агенција у Цариграду од 1815-1838. године, које је било дипломатско конзуларно представништво *sui generis*.

Устаничка Србија је још од времена стицања аутономије своју борбу за потпуно ослобођење оријентисала на ослобођење Старе Србије и Јужне Србије, односно Косова и Метохије и Македоније, заснивајући тај свој план у континуитету који је постојао још из Средњег века када су ове територије биле центар српске државе. Тек после Берлинског конгреса 1878. године, када је Србија и међународноправно призната, настаје интензивна спољнополитичка и дипломатска активност на Косову и Метохији и у Македонији. Наведена спољнополитичка и дипломатска активност Србије се састојала у проширењу постојеће културно-просветне и

1 Dragoslav Janković, *Srpska država Prvog ustanka*, Nolit, Beograd, 1984, стр. 91-108; Димитрије Папазоглу, *Кривично право и правосуђе у Србији (1804-1813)*, Југославија, Београд, 1954, стр. 13-56.

информативне делатности: слању школских и других књига и брошура на српском језику, отварање књижара, слање учитеља, помагање српских школа, помоћ српским црквама, манастирима и свештеницима. Од школских књига налазили су се српски земљопис, српска историја и мала песмарица са народним јуначким песмама.² У Министарству иностраних дела Србије је 1889. године основано Просветно-политичко одељење које је имало за циљ реализовање наведених културно-просветних и информативних делатности на Косову и Метохији и Македонији.³

Спољнополитичка и дипломатска активност Србије састојала се у закључивању Конзуларне конвенције са Турском 1896. године, у циљу заштите српског становништва на Косову и Метохији, као и у деловима Македоније од масовних злочина и насиља од стране Албанаца у којима је турска власт често учествовала или их је толерисала.⁴ На овај начин би се извршила и заштита српских школа, црква, заштита имовинско-правних питања као и српских трговаца који су извозили стоку и пољопривредне производе у Турску. Знатан број од неколико хиљада српских држављана су живели и радили у Цариграду где је постојала и српска основна школа и гимназија као и новине „Цариградски гласник“ на српском језику.⁵ Конзуларна конвенција између Србије и Турске 1896. године била је правни основ за отварање конзулата у Скопљу 1887. године, Солуну 1887. године, Битољу 1889. године, Приштини 1889. године и Серезу 1897. године.⁶ Министар-

2 Јагош К. Ђилас, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина, 1969, стр. 220; Јагош К. Ђилас, „Рад конзулата Краљевине Србије у Турској крајем 19. вијека на отварању првих књижара“, *Обележја*, бр. 5, Приштина, 1986. стр. 153; Петар Костић, *Просветно-културни живот Срба у Призрену и његовој околини у XIX. и почетком XX. века*, Скопље, 1933, стр. 97-98; Ђорђе Микић, „Ширење српских школа на Косову крајем XIX. века и отварање ниже гимназије у Приштини“, *Обележја*, бр. 5, Приштина, 1972, стр. 125-127.

3 Михаило Војводић, *Стојан Новаковић и Владимир Карић*, Слио, Београд, 2003, стр. 35-138.

4 Михаило Војводић, „Конзуларна конвенција између Србије и Турске (1879-1896)“, *Вардарски зборник*, бр. 3, Београд, 2004, стр. 9.

5 Поред српске основне школе и гимназије у Цариграду лист „Цариградски гласник“ је излазио у Цариграду од 1895. до 1909. године на српском језику на хириличном писму, једном седмично и то четвртком и представљао је врло значајано информативно као и национално и политичко средство за српске раднике и исељенике којих је било у Турској неколико хиљада.

6 *Државни календар са шематизмом Књажевине, а касније Краљевине Србије*

ство иностраних дела Србије придаје посебан значај раду српским конзулатима у Приштини, Скопљу, Битољу и Солуну, па 1894. године шаље Слободана Јовановића, тадашњег шефа политичког одељења у Министарству иностраних дела, у обилазак наведених српских конзулата. Поред инструкција о даљем раду на политичко-просветном и информативном пољу као и упознавању прилика на лицу места, додатни задатак је био борба против бугарске пропаганде која је била веома јака. Слободан Јовановић је о свом обиласку српских конзулата поднео Извештај, у коме је посебан део који се односи на Конзулат у Приштини, где се поред осталог наводе тешкоће са којима се суочава Конзулат, да локација није погодна и да постоје разлози да се измести у Митровицу.⁷

2. СРПСКА ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНА ПРДСТАВНИШТВА У ИНОСТРАНСТВУ 1878-1918. ГОДИНЕ

У наведеном временском периоду Србија је развијала велику дипломатску активност која се састојала у успоставаљању дипломатских и конзуларних односа, првенствено са европским државама. Прва дипломатско конзуларна представништва у иностранству Србија је имала у Цариграду и Букурешту. Већ 1878. године отворено је посланство Србије у Бечу, а затим посланства у Софији (1879), Риму (1879), Петрограду (1880), Паризу (1882), Атини (1883), Лондону (1884), Берлину (1888), Бриселу (1890), Цетињу (1897) и Хагу 1900. године.⁸

Србија је у XIX веку врло успешно надокнадила финансијске и кадровске несташице за отварање својих дипломатско-конзуларних представништава на тај начин што је отворила у иностранству почасне конзулате, који су отворени после 1879. године и који су све послове обављали потпуно

од 1856. до 1914. године, који је редовно једном годишње излазио у Београду.

7 Радослав Љушић, „Извештај Слободана Јовановића у посети српским конзулатима у Турској из 1894. године“, *Историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 1987, стр. 193-215.

8 *Зборник закона и уредаба изданих у Књажевству Србији од 1. новембра 1878. до 6. маја 1879. године, 34. (XXXIV)*, Београд, 1879, стр. 123; *Државни календар са шематизмом Књажевине, а касније Краљевине Србије од 1856. до 1914. године*, који је редовно једном годишње излазио у Београду.

бесплатно. Почасних конзулата је било 81 по броју и распо­ређивању у разним државама и заиста су деловали импре­сивно јер су покрили практично читаву Европу, као и САД и Аустралију.⁹ Ови конзулати су веома добро обављали не само конзуларне послове, него и привредне и информативне па и у неким приликама и политичке послове у државама где Србија није имала своја посланства. Значајно је да су ови кон­зулати за време Првог светског рата много радили за Србију, а нарочито на плану информативне и хуманитарне помоћи.

Србија је од 1878. године па надаље закључила читав низ међународних споразума из разних области, почев од конзуларних конвенција, трговине, саобраћаја и правосуђа. Србија је приступила читавом низу међународних конвен­ција што је било значајно ради афирмације државности Ср­бије као нове независне државе у међународним односима.¹⁰

Значајно је нагласити да су све тадашње каријерне ди­пломате морали да почну од звања приправника, односно како се тада звало писара и да у одређеном звању проведу прописан број година, тако да није било прескакања у нап­редовању. Један број тадашњих српских дипломата су били и књижевници (Јован Дучић, Бранислав Нушић, Милан Ра­кић, Војислав Илић, Др Војислав М. Јовановић-Марамбо и др.) али су сви почињали као приправници, а то што су били књижевници није им доносило у служби било какву приви­легију у стицању звања или у напредовању.¹¹

3. КОНЗУЛАТ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ У ПРИШТИНИ 1889-1912. ГОДИНЕ

Србија је у циљу заштите свог становништва, на основу привремене Конзуларне конвенције између Србије и Турске из 1886. године која је предвиђала отварање конзулата у др-

9 *Државни календар са шематизмом Књажевине, а касније Краљевине Србије од 1856. до 1914. године*, који је редовно једном годишње излазио у Београду.

10 *Преглед развоја међународно-правних односа Југословенских земаља од 1800. до данас*, I. свеска, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1953, стр. 80-189.

11 Детаљније видети: Миодраг Митић, *Поете у фраку*, „Филип Вишњић“, Београд, 2002. Наводимо пример: Милану Ракићу, који је завршио правни факултет у Паризу, требало је 22 године службе у дипломатији да би био именован за посланика.

жавама потписницима, у европском делу Турске отворила своје конзулате: Генерални конзулат у Скопљу (1887-1913), Генерални конзулат у Солуну (1887-1918), Конзулат у Битољу (1889-1913),¹² Конзулат у Приштини (1889-1912), и Конзулат у Серезу 1897-1900. године.¹³

Веома значајна чињеница у заштити српског народа на Косову и Метохији и Македонији је било постављање познатог научника и дипломате Стојана Новаковића за српског посланика у Цариграду 1886. године, који је својим вештим заузимањем успео да Србија добије дозволу за отварање српских конзулата у европском делу Турске, укључујући и конзулат у Приштини.¹⁴ Отварање Конзулата у Приштини 1889. године био је почетак званичног и службеног присуства Србије на окупираном Косову и Метохији од стране Турске. Иако Конзулат у Приштини није могао да побољша или измени тежак положај Срба на Косову и Метохији, он је бројним интервенцијама код турских власти делимично, у конкретним случајевима, то и успевао, али слањем бројних извештаја Министарству иностраних дела Србије у Београду српска Влада је била благовремено обавештавана о свим битним догађајима везаним за положај и угњетавања Срба, па је она на основу њих могла да интервенише у Цариграду.¹⁵

Ради што боље заштите српског народа Србија је покушала да отвори Конзулат у Пљевљима 1891. године¹⁶ и Конзулат у Призрену 1898-1900. године¹⁷ Међутим, оба покушаја

12 Драгољуб Влатковић, „Нушић у Битољу (1891-1893 и 1913)“, *Вардарски зборник 1*, Београд, 1999, стр. 199-212; Славенко Терзић, „Конзулат Краљевине Србије у Битољу (1889-1897)“, *Историјски часопис*, књ. LVII, Београд, 2008, стр. 328.

13 *Преглед развоја међународно-правних односа југословенских земаља од 1800. до данас*, нав. дело, стр. 98. и 104; Михаило Војводић, „Конзуларна конвенција између Краљевине Србије и Турске (1879-1896)“, *Вардарски зборник*, бр. 3, Београд, 2004, стр. 9.

14 Ближе о Стојану Новаковићу видети: Михаило Војводић, *Стојан Новаковић у служби националних и државних интереса*, Српска књижевна задруга, Београд, 2017.

15 Михаило Војводић, *Изазови српске спољне политике (1791-1918) огледи и расправе*, Историјски институт, књига бр. 4, Београд, 2007, стр. 206-207.

16 Славенко Терзић, „Покушај отварања конзулата Краљевине Србије у Пљевљима“, *Симпозијум: Сеоски дани Сретена Вукосављевића VII*. Пријепоље, 1980, стр. 28-30.

17 Душан Т. Батаковић, „Покушај отварања српског конзулата у Призрену 1898-1900. године“, *Историјски часопис*, бр. XXXI, Београд, 1984, стр. 256-257.

нису успела због противљења Турске. У циљу даље заштите српског народа на Косову и Метохији као и интернационализације тешког положаја српског народа, Србија је почетком 1908. године спровела интензивну дипломатску активност да Русија и Енглеска отворе своје конзулате у Пећи. Међутим, у томе није успела јер је у јулу 1908. године дошло у Турској до младотурске револуције, па је Србија инсистирала да се стриктно и доследно спроводи и примењује устав и поштују закони на Косову и Метохији.¹⁸

Делатност наведених српских конзулата у Скопљу, Солуну, Битољу, Приштини и Серезу се првенствено састојала у заштити српског народа који је живео потпуно незаштићен, обесправљен политички, економски и верски, од свакодневних и масовних злочина од стране Албанаца и Турака. Овом терору треба додати и деловање албанског покрета Призренске лиге која је правила масовне сукобе и нередe на Косову и Метохији и Македонији. Обзиром на наведену тешку ситуацију српског народа на Косову и Метохији и Македонији, Србија је 1885. године донела одлуку о организованом културно-просветном и политичком раду у европском делу Турске.¹⁹ Конкретна делатност наведених српских конзулата у Скопљу, Солуну, Битољу, Приштини и Серезу састојала се и у културно-просветној делатности отварањем српских школа, отварању читаоница, књижара, штампању и растурању школских и других књига, слању учитеља и свештеника, обнављању и помагању српских православних цркава и манастира, као и вршењу информативне делатности по инструкцијама Министарства иностраних дела Србије, што је била легална делатност која је имала дозволу и контролу турских власти.²⁰

Конзулат Краљевине Србије у Приштини је отворен 15. новембра 1889. године.²¹ За вице конзула у Конзулату

18 Ђорђе Микић, „Настојање Србије на отварању Руског и Енглеског конзулата у Пећи 1908. године“, *Обележја*, бр. 1, Приштина, 1977, стр. 149-167.

19 Владимир Стојанчевић, *Срби и Арбанаси 1804-1912*, Прометеј, Нови Сад, 1994, стр. 148-150; Михаило Војводић, „Плава књига‘ о страдањима Срба у Старој Србији“, *Југословенски историјски часопис*, бр. 1-2, Београд, 1999, стр. 59.

20 Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине (1890-1900)*, Народна књига, Београд, 1985, стр. 14.

21 *Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији број 45*, Београд, 1891, стр. 440.

Краљевине Србије у Приштини је постављен Лука (Коста) Маринковић,²² каријерни дипломата и правник.²³ Поред вице конзула Луке Маринковића у овом конзулату био је још и писар прве класе Димитрије С. Чохаџић и још један локални гаваз, телохранитељ-послужитељ.

Територијална надлежност конзулата Србије у Приштини обухватала је територију Косовског вилајета (покрајине). У територијалну надлежност овог конзулата спадала је територија Санџака, али због немира и безбедности српска влада је одредила надлежност конзулата искључиво на Косово. У Косовској Митровици се налазила једна турска дивизија.²⁴ Конзулати Русије, Аустрије, Енглеске и Италије налазили су се у Призрену.²⁵

Колико је био тежак положај поред сталних претњи Конзулату најбоље се види да је начелник Приштинског округа забранио сваку посету Конзулату и на тај начин је покушавао да онемогући и забрани нормалан рад Конзулата.²⁶

У XIX. веку као и до 1912. године на Косову и Метохији биле су за Србе године масовних прогона, стравичних злочина, физичког истребљења, отимања имовине од стране Албанаца уз помоћ турске власти. Оваква ситуација је довела до великих исељавања Срба са Косова и Метохије у Србију, тако да је од 1878. до 1912. године око 150.000 Срба протерано са Косова и Метохије. Навешћемо неколико извештаја Конзулата из Приштине о злочинима које су вршили Албанци над

22 *Српски биографски речник б. Мар-Миш*, Матица Српска, Нови Сад, 2014, стр. 73.

23 После завршеног Правног факултета у Београду, као државни питомац је од 1873. до 1880. године изучавао источне језике: турски, персијски и арапски. После повратка из Цариграда послат је у Париз, у Школу за живе оријенталне језике, као и на усавршавање француског језика. У Цариграду је објављивао чланке на турском језику у турским новинама. У Паризу је објавио књижицу турске конверзације на француском језику, а у Берлину мали речник арапског и турског језика на француском језику. За писара у Министарству иностраних дела постављен је 1881. године. Био је вице конзул у Конзулату краљевине Србије у Скопљу 1888. године, а 1889. године постављен за вице конзула у Приштини када је отворен Конзулат Краљевине Србије.

24 Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине 1890-1900*, нав. дело, стр.14-15.

25 Петар Костић, „Европски конзули у Призрену“, *Јужни Преглед*, бр. 5, Скопље, 1928, стр. 207-213.

26 Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине 1890-1900*, нав. дело, стр. 15.

српским становништвом: „У селу Грнчару, убијен је Недељко Николић ђак из Скопља 5. априла. Убица је качак, Ајдаров брат из Љубижде. Убица је попратио да ће још двојицу убити из исте куће“. „У селу Љубужди други дан Ускрса, качак Ајдур из Бусовата тражио је од баба Танке Вукића њену снају да силује. Када је баба склонила снају, Ајдур је силовао бабу од 60 година насред дворишта, на догледу целог села.“²⁷

Више пута су Срби са Косова и Метохије тражили од Србије да им пошаље оружје како би се они сами, у самоодбрани борили и заштитили од Албанаца, као и да српска влада подигне устанак против Турака. Тако су 8. августа 1896. године у свом захтеву Председнику српске владе поред осталог навели: „Ми не знамо зашто Краљевина Србија чека и оставља нас туђинцима на милост и немилост њину да нам се они препоручују и исмејавају како Србија неће да се ми ослободимо, но оставља да још дуго, робујемо, ми не можемо но или дозволите да и ми дижемо устанак по zgodним местима, или ћемо се предати Бугарима а неки Грцима да се о њима заједно војујемо за слободу народа.“²⁸

Конзулат у Приштини извештава да су Албанци 8. априла 1899. године опљачкали и спалили село Вериће. Том приликом је десетак породица остало без кућа, привредних зграда, говеда, оваца и коња. Поред тога Албанци су заробили Трифуна Јакова и осморо чланова његове породице.²⁹

Убиства Срба на Косову и Метохији су постала редовна и учестала појава. Конзулат у Приштини 11. августа 1904. године обавештава Председника Министарског савета Саву Грујића да је обавештен да су још два Србина убијена у селу Синаји пећка каза, и да су још три Србина убијени у селу Раовцу пећка каза.³⁰

Сталне претње особљу Конзулата су се обистиниле када су 19. јуна 1890. године Албанци убили вице конзула Луку Маринковића испред зграде конзулата у Приштини. После спроведене истраге, турске власти су као убицу означиле извесног Ибрахима Иби-Хусеиновића, досељеника

27 Исто, стр. 179.

28 Исто, стр. 214-215.

29 Исто, стр. 408-411.

30 Бранко Перуничкић, *Сведочанство о Косову 1901-1913*, Научна књига, Београд, 1988, стр. 203-205.

из Прокупља. Његови саучесници су били двојица Турака Хамди Едхемовић, Раиф Агушевић и један Циганин Сејфедин Алић, сви из Приштине. Ово незапамћено убиство вице конзула Луке Маринковића турске власти су настојале колико толико да оправдају на тај начин што су навели тоталну неистину да су убијени Лука Маринковић и његов гаваз тукли Циганина Сејфедина Алића испред зграде конзулата, што је био повод овом убиству. Званични лист косовског вилајета „Косово“ објавио је 27. јуна 1890. године ову неистину турских власти о наводној тучи која је изазвала убиство. У истрази која је вођена поводом овог убиства, један од саучесника у убиству, Циганин Сејфедин Алић је изјавио да га није тукао конзул Лука Маринковић, нити било ко од особља из конзулата. Суд је касније осудио извршиоца убиства Ибрахима Иби Хусеиновића на смртну казну, али је на поновљеном суђењу био осуђен је на свега 15 година робије.³¹

Србија је после убиства вице конзула Луке Маринковића за конзула у Приштини 1891. године поставила Тодора П. Станковића, уредника српског листа „Призрен“ у Призрену и доброг познаваоца прилика на Косову и Метохији где је боравио десетак година. Тодор П. Станковић је био на дужности вице конзула у конзулату у Приштини све до почетка 1893. године³² Тодор Станковић је о свом раду у конзулату у Приштини и конзулату у Скопљу написао извештај и осврт који је био доста детаљан и значајан, јер је документовао читаво стање које је тада владало на Косову и Метохији и Македонији.³³

Бранислав Нушић, дипломирани правник и тада већ познати књижевник именован је за вице конзула у Приштини маја 1893. године³⁴ Претње Албанаца вице конзулу Браниславу Нушићу, његовој породици и особљу конзулата су биле свакодневне. Нушић је још 1894. године предлагао Ми-

31 Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине 1890-1900*, нав. дело, стр. 81-82.

32 Тодор П. Станковић је касније као конзул службовао у конзулатима у Скопљу, Битољу и Солуну.

33 Бранко Перуничкић, *Зулуми ага и бегова над српским народом у Косовском вилајету 1878-1913*, Народна књига, Београд, 1989, стр. 118-127.

34 Јован М. Јовановић, „Нушић као конзул“, *Српски Књижевни Гласник*, бр. 4, Београд, 1938, стр. 259; Раде Николић, „Нушић и Војислав у Приштини“, *Стварање*, бр. 1-2, Титоград, 1966, стр. 243.

нистарству иностраних дела Србије да се Конзулат у Приштини затвори. Поново је Нушић предложио 20. септембра 1896. године Стојану Новаковићу, тада председнику владе и Министру иностраних дела, да се конзулат затвори и дао је образложење свог предлога. Навео је да Приштина није никакав трговачки, политички или војни центар нити ће то у скорој будућности бити. За конзуларне послове којих је било веома мало није било оправдања. Као најважнији разлог за затварање Конзулата навео је да у Приштини нема ни једног страног конзулата, а затим да су безбедносни услови веома лоши и опасни по живот особља конзулата. Навео је да је за време од три и по године службовања у Приштини седам пута био осуђен на смрт од стране Албанаца, али да се он тога не плаши.³⁵ Предлози Бранислава Нушића за укидање Конзулата у Приштини су били оправдани али нису били усвојени и конзулат је остао све до 1912. године када је српска војска ослободила Косово и Метохију од турске окупације.

Српски учитељ Стеван Марковић успео је још 1890. године да од турских власти добије дозволу за отварање српске књижаре у Приштини. Отварање ове српске књижаре у Приштини помогао је Бранислав Нушић, тако да је књижара отворена 1. марта 1890. године Турске власти су вршиле строги преглед и цензурисање свих књига и другог штампаног материјала који су стизали из Београда и Новог Сада.³⁶

Навешћемо хронолошки све српске конзуле који су службовали у Конзулату Србије у Приштини: Лука Маринковић (1889-1890), Тодор П. Станковић (1891-1893 и 1898), Бранислав Ђ. Нушић (1893-1897), Светислав Ст. Симић (1899), Сима Аврамовић (1901-1903), Михаило Марковић (1904), др Мирослав Спалајковић (1905-1907), др Милан Пећанац (1908-1910), Милан Ракић (1911) и др Милан Милојевић 1912. године.³⁷

Министарство иностраних дела Србије је уочи Међународне мировне конференције у Хагу 1899. године на коју

35 Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине 1890-1900*, нав. дело, стр. 243-248.

36 Јагош К. Ђилас, „Рад конзулата Краљевине Србије у Турској крајем 19. вијека на отварању првих књижара“, *Обележја*, бр. 5, Приштина, 1986, стр. 154-155.

37 *Календар са шематизмом за Књажевство Србију за 1956. годину*, у Београду, који је редовно излазио сваке године до 1914. године.

је Србија била и званично позвана, припремила једну збирку докумената о масовним злочинима Албанаца над Србима у Старој Србији у 1898. и 1899. години. Наведена збирка докумената је штампана у издању Министарства иностраних дела Србије на српском и француском језику под називом Преписка о арбанаским насиљима у Старој Србији 1898-1899, Београд, MDCCCXCIX и била је намењена иностраној јавности.³⁸ Нажалост, одлуком краља Александра Обреновића ова веома вредна и значајна књига, како су је назвали „Плава књига“, није уручена на Мировној конференцији у Хагу 1899. године. Наводи се, да се не би погоршали односи са Турском, са којом је 10. јула 1899. године потписан протокол о одржавању реда на српско-турској граници. На Мировној конференцији у Хагу књига није уручена, нити се о Турској и њеним масовним злочинима на Косову и Метохији расправљало па је оваква веома повољна прилика, због потпуно погрешне одлуке, отишла у неповрат.³⁹

Ипак, Конференцији мира је накнадно био упућен један незванични акт – Меморандум у коме се наводио тежак положај Срба у Старој Србији и Македонији, који су у име двадесет хиљада емиграната из Старе Србије и Македоније потписали четрнаест народних првака и представника. У наведеном Меморандуму који је штампан и у београдским дневним листовима углавном су наведени подаци из „Плаве књиге“ у сумарној верзији. Нема података како је овај Меморандум уручен председнику Конференције, као и да ли се о њему на Конференцији расправљало. Очигледно је да није, јер би у супротном постојао запис у постојећој страни и домаћој литератури.⁴⁰

Русија је 7. маја 1902. године отворила Конзулат у Косовској Митровици и за конзула је постављен искусни ка-

38 Књига је штампана и као репринт издање: *Преписка о Арбанским насиљима у Старој Србији 1898-1899*, Министарство иностраних дела, Београд, MDCCCXCIX, Репринт Издавачко-књижарско предузеће „Никола Пашић“, Београд, 1998.

39 Михаило Војводић, „Плава књига“ о страдањима Срба у Старој Србији“, нав. дело, стр. 62-65.

40 Душан Т. Батаковић, „Меморандум Срба из Старе Србије и Македоније Међународној конференцији мира у Хагу 1899. године“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. 53-54, св. 1-4, Београд, 1989, стр. 177-183.

ријерни дипломата Григорије Степанович Шчербина (1868-1903). У Косовској Митровици Албанци су изазвали оружану побуну и немире, па је 31. марта 1903. године Албанац Ибрахим Халит, који је био каплар у турској војсци, изненада из пушке пуцао у леђа конзулу Шчербини који је био тешко рањен. Упркос свим лекарским интервенцијама, конзул Шчербина је умро 10. априла 1903. године.⁴¹

4. ЗАКЉУЧАК

На крају овог чланка који обрађује Конзулат Краљевине Србије у Приштини 1889-1912. године можемо да констатујемо да је Конзулат у Приштини у потпуности оправдао своје постојање, пре свега у функцији заштите српског становништва од свакодневних тешких злочина које су вршили Албанци и Турци као и због делатности како на политичком, националном, конзуларном, економском и културно-просветном и информационом плану. Није се могло очекивати да ће Конзулат својим протестима, интервенцијама и акцијама код турских званичних органа извршити потпуну измену турског окупационог система који је трајао скоро пет векова и у потпуности спречити масовне и свакодневне злочине над српским народом. Велика је заслуга Конзулата што је он за сво време свог рада од 23 године, од 1889 до 1912. године, скоро свакодневно, писменим путем извештавао Министарство иностраних дела Србије у Београду о свим важнијим догађајима који су се дешавали на Косову у Метохији. На основу извештаја Конзулата којих има неколико хиљада, Министарство иностраних дела Србије је улагало протесне ноте, меморандуме, демарше и друге дипломатске акте код Порте у Цариграду и делимично је успевао у тим својим дипломатским акцијама. На основу свих тих извештаја, телеграма и других писмених доказа сада имамо, после више од сто двадесет и седам година, аутентичне доказе и документе о систематском терору Албанаца и Турака над српским становништвом на Косову и Метохији. Наведени извештаји преко Министарства иностраних дела су достављани тадашњим великим силама Русији, Аустро-Угарској, Француској,

41 Душан Т. Батаковић, „Погибија руског конзула Г. С. Шчербине у Митровици 1903. године“, *Историјски часопис*, бр.4, Београд, 1988, стр. 318-323.

Италији као информације о догађајима на Косову и Метохији ради интервенције код Турске због заштите српског становништва. Ови извештаји, телеграми и други писани материјали Конзулата такође су послужили великом броју наших историчара, правника и публициста да публикују те материјале у посебним књигама.⁴²

Треба нагласити, да није било Конзулата Краљевине Србије у Приштини као и Конзулата Краљевине Србије у Скопљу, Битољу и Серезу ми не бисмо данас, после више од сто двадесет и седам година, знали шта се дешавало на Косову и Метохији и о масовном свакодневном терору Албанаца и Турака према српском народу. Наведени извештаји си су добрим делом сачувани у Архиву Србије у Београду и у Архиву Југославије у Београду па су доступни свим научницима, истраживачима и најширој заинтересованој публици.⁴³

Литература

Батаковић Т. Душан, „Меморандум Срба из Старе Србије и Македоније Међународној конференцији мира у Хагу 1899. године“, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, књ. 53-54, св. 1-4, Београд, 1989, стр. 175-183.

Батаковић Т. Душан, „Погибија руског конзула Г. С. Шчербине у Митровици 1903. године“, *Историјски часопис*, бр. 4, Београд, 1988, стр. 315-335.

42 *Дипломатска преписка Краљевине Србије, књига прва (1. јануар 1902-1. јуна 1903)*, Београд, 1933; *Документи о спољној политици Краљевине Србије 1903-1914*, у двадесет девет књига у издању Српске академије наука и уметности – Одељење историјских наука Београд, 1980-2010.; Бранко Перуничкић, *Писма српских конзула из Приштине (1890-1900)*, Народна књига, Београд, 1985; Бранко Перуничкић, *Сведочанство о Косову 1901-1913*, Научна књига Београд, 1988; Бранко Перуничкић, *Зулуми ага и бегова у Косовском вилајету*, Нова књига Београд, 1989; Милан Ракић, *Конзулска писма 1905-1911*, (приредио, поговор и коментаре написао Андреј Митровић), Просвета, Београд, 1985; Ђорђе Н. Лопичић, *Конзуларни односи Србије (1804-1918)*, Завод за уџбенике Београд, 2007; Душан Т. Батаковић, *Дечанско питање*, Чигоја штампа, Београд, 2007. и др.

43 Архив Србије – Министарство иностраних дела Политичко одељење, Архив Србије Министарство иностраних дела Просветно политичко одељење; Архива Југославије Фонд Јована М. Јовановића, Фонд Др Војислава М. Јовановића-Марамбо.

- Батаковић Т. Душан, „Покушај отварања српског конзулата у Призрену 1898-1900. године“, *Историјски часопис*, бр. XXXI, Београд, 1984, стр. 240-257.
- Влатковић Драгољуб, „Нушић у Битољу (1891-1893 и 1913)“, *Вардарски зборник 1*, Београд, 1999, стр. 199-212.
- Војводић Михаило, *Изазови српске спољне политике (1791-1918) огледи и расправе*, Историјски институт, књига бр. 4, Београд, 2007.
- Војводић Михаило, „Конзуларна конвенција између Краљевине Србије и Турске (1879-1896)“, *Вардарски зборник*, бр. 3, Београд, 2004, стр. 8-32.
- Војводић Михаило, „‘Плава књига’ о страдањима Срба у Старој Србији“, *Југословенски историјски часопис*, бр. 1-2, Београд, 1999, стр. 62-65.
- Војводић Михаило, *Стојан Новаковић и Владимир Карић*, Слио, Београд, 2003.
- Војводић Михаило, *Стојан Новаковић у служби националних и државних интереса*, Српска књижевна задруга, Београд, 2017.
- Државни календар са шематизмом Књажевине, а касније Краљевине Србије од 1856. до 1914. године.*
- Ћилас К. Јагош, „Рад конзулата Краљевине Србије у Турској крајем 19. вијека на отварању првих књижара“, *Обележја*, бр. 5, Приштина, 1986, стр. 154-155.
- Ћилас К. Јагош, *Српске школе на Косову од 1856. до 1912. године*, Приштина, 1969.
- Зборник закона и уредаба изданих у Књажевству Србији од 1. новембра 1878. до 6. маја 1879. године, 34. (XXXIV)*, Београд, 1879.
- Зборник закона и уредаба у Краљевини Србији број 45*, Београд, 1891.
- Јовановић М. Јован, „Нушић као конзул“, *Српски Књижевни Гласник*, бр. 4, Београд, 1938, стр. 259-269.
- Костић Петар, „Европски конзули у Призрену“, *Јужни Преглед*, бр. 5, Скопље, 1928, стр. 207-213.
- Костић Петар, *Просветно-културни живот Срба у Призрену и његовој околини у XIX. и почетком XX. века*, Скопље, 1933.
- Љушић Радош, „Извештај Слободана Јовановића у посети српским конзулатима у Турској из 1894.године“, *Историјски гласник*, бр. 1-2, Београд, 1987, стр. 193-215.

- Микић Ђорђе, „Настојање Србије на отварању Руског и Енглеског конзулата у Пећи 1908.године“, *Обележја*, бр. 1, Приштина, 1977, стр. 149-167.
- Микић Ђорђе, „Ширење српских школа на Косову крајем XIX. века и отварање ниже гимназије у Приштини“, *Обележја*, бр. 5, Приштина, 1972, стр. 125-127.
- Митић Миодраг, *Поете у фраку*, „Филип Вишњић“, Београд, 2002.
- Николић Раде, „Нушић и Војислав у Приштини“, *Стварање*, бр. 1-2, Титоград, 1966, стр. 243-260.
- Папазоглу Димитрије, *Кривично право и правосуђе у Србији (1804-1813)*, Југославија, Београд, 1954.
- Перуничкић Бранко, *Писма српских конзула из Приштине 1890-1900*, Народна књига, Београд, 1985.
- Перуничкић Бранко, *Сведочанство о Косову 1901-1913*, Научна књига, Београд, 1988.
- Перуничкић Бранко, *Зулуми ага и бегова над српским народом у Косовском вилајету 1878-1913*, Нова књига, Београд, 1989.
- Преглед развоја међународно-правних односа Југословенских земаља од 1800. до данас*, I. свеска, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 1953.
- Преписка о арбанаским насиљима у Старој Србији 1898-1899*, Министарство иностраних дела, Београд, МДСССХ-СХ Репринт Издавачко-књижарско предузеће „Никола Пашић“, Београд, 1998.
- Ракић Милан, *Конзулска писма 1905-1911.*, (Приредио, поговор и коментаре написао: Андреј Митровић), Просвета Београд, 1985.
- Српски биографски речник б. Мар-Миш*, Матица Српска, Нови Сад, 2014.
- Станковић П. Тодор, *Успомене* (приредила: Борислава Лилић), НИП Хемикале, Пирот, 1996.
- Стојанчевић Владимир, *Срби и Арбанаси 1804-1912*, Прометеј, Нови Сад, 1994.
- Терзић Славенко, „Конзулат Краљевине Србије у Битољу (1889-1897)“, *Историјски часопис*, књ. LVII, Београд, 2008, стр. 300-317.
- Терзић Славенко, „Покушај отварања конзулата Краљевине Србије у Пљевљима“, *Симпозијум: Сеоски*

дани Сретена Вукосављевића VII, Пријеполје, 1980, стр. 28-30.

Janković Dragoslav, *Srpska država Prvog ustanka*, Nolit, Beograd, 1984.

Jelena Lopacic Jancic

CONSULATE OF THE KINGDOM OF SERBIA IN PRISTINA 1889-1912

Resume

After the Berlin Congress in 1878, when Serbia was officially recognized as an independent state, it opened its diplomatic consular offices abroad. Serbia's primary foreign policy was the protection of Serbs in Kosovo and Metohija as well as Macedonia, where they were exposed to mass and daily crimes, robberies and harassments by Albanians and Turks. In the context of the mentioned protection of Serbs in Kosovo and Metohija, Serbia opened in 1889 the Consulate in Pristina. This article deals with the opening of the Consulate of the Kingdom of Serbia in Pristina in the period from 1889 until 1912, as well as its activity in the diplomatic, cultural, educational and economic spheres. The primary activity of this Consulate of Serbia in Pristina was to protect the Serbian population in Kosovo and Metohija from mass and daily crimes and harassment committed by Albanians and Turks. How often these mass and daily crimes occurred against Serbs by Albanians and Turks, were best unfortunately shown by the murder of first Serbian Consul Luka Marinkovic in the newly opened Consulate of Serbia in Pristina, on March 1, 1890. The opening of the Consulate of Serbia in Pristina was undoubtedly justified, because the protection of Serbs consisted in resolving concrete cases with the Turkish authorities, or by informing the Ministry of Foreign Affairs in Belgrade for an intervention in Istanbul. For the entire period of existence – period of 23 years, the Consulate in Pristina has sent thousands of reports, telegrams and other documents to the Ministry of Foreign Affairs in Belgrade on the daily serious mass crimes against Serbs committed by the Albanians and Turks. In this way, the Consulate in Pristina

has played a historical role because by delivering of these documents, the preservation of the truth about these severe crimes, still serves as current and credible documents.

Keywords: Consulate of Serbia in Pristina, Kosovo and Metohija, crimes against Serbs committed by Albanians in Kosovo and Metohia, murder of vice consul Luka Marinkovic.

* Овај рад је примљен 2. децембра 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 15. децембра 2017. године.